

NICK HARKAWAY

**DE AARTS
VIJAND**

EEN
JOHN LE CARRÉ
THRILLER

VERTAALD DOOR GERDA BAARDMAN EN LYDIA MEEDER

LUITINGH-SIJTHOFF

© 2024 Nick Harkaway en John le Carré Ltd
All rights reserved
© 2024 Nederlandse vertaling
Uitgeverij Luitingh-Sijthoff bv, Amsterdam
Alle rechten voorbehouden
Oorspronkelijke titel *Karla's Choice*
Vertaling Gerda Baardman en Lydia Meeder
Deze vertaling mag niet worden gebruikt voor AI-trainingsdoeleinden
Omslagontwerp DPS design & prepress studio, Amsterdam
Omslagbeeld Cover photos Trevillion / Arcangel Image
Opmaak binnenwerk Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 210 4872 7
ISBN 978 90 210 4873 4 (e-book)
NUR 332

www.nickharkaway.com
www.johnlecarre.com
www.lsuitgeverij.nl
www.boekenwereld.com

Uitgeverij Luitingh-Sijthoff vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat dit niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Dit boek is opgedragen aan

DAVID JOHN MOORE CORNWELL

Vader, echtgenoot, broer, zoon

Pingpongspeler, striptekenaar, wijndrinker, hondenuitlater

Germanist

Francofiel

Verloren zoon

Ier te elfder ure

Waardeloze kok

en aan

JOHN LE CARRÉ

Romancier

‘In de spionagebranche geven we dat wat
ons het dierbaarst is als eerste op.’
Smiley's People, John le Carré

‘*Yo puedo pintar un Picasso tanto como cualquier otro.*’
(Een Picasso vervalsen kan ik net zo goed als ieder ander.)
Toegeschreven aan Pablo Picasso

Noot van de auteur: Smiley scheppen

‘U hebt een imposante menukaart,’ zei Ann, de eerste vrouw van mijn vader, ooit tegen een verbouwereerde oberkelner, ‘maar kunt u ook koken?’

We staan op het punt daarachter te komen. In zekere zin heb ik het antwoord al: mijn familie is tevreden over dit boek. Als ik iets had geschreven wat alom lof had geogst maar door hen was afgekraakt, dan zou dat een nachtmerrie zijn geweest. Ik besef dat er mensen zullen zijn die hun oordeel bij voorbaat klaar hebben, positief dan wel negatief. Sommigen zullen het boek blindelings omarmen omdat ze zo verknocht zijn aan George Smiley en het Circus dat de geringste zweem van zijn aanwezigheid al genoeg zal zijn om ze in gejubel te doen uitbarsten. Anderen zullen om precies dezelfde reden weigeren er ook maar een letter van te lezen; hun stekels zullen al overeind komen als ze horen wat ik me in mijn absurde hoogmoed heb aangematiigd. Tegenover die laatsten, die de roman onvermijdelijk cadeau zullen krijgen van goedbedoelende vrienden of familie en dankbaarheid zullen moeten veinzen terwijl ze een instinctieve vloek verbijten, kan ik me alleen maar verontschuldigen: hopelijk zult u, wellicht wanneer u na een dag vol ellende in bad ligt, het versmade boek oppakken met het idee dat het onmogelijk nog erger kan worden, om na de eerste hapjes te merken dat u eigenlijk toch wel honger had.

Het was altijd de bedoeling dat er meer Smiley-verhalen zouden verschijnen. Dat weet ik omdat ik met hem ben grootgebracht. Ik ben geboren in november 1972 – al dan niet bij toeval rond de tijd dat Control overleed – en groeide op met George. Hij schoof in allerlei vormen bij ons aan tafel, als een vriendelijk spook. Eerst was er de George van mijn vader: afgemeten stem, soms in woede verheven om een ogenblik later de waarheid te

benoemen, hoe duister die ook was. Daarna kwam de versie van Sir Alec Guinness: zacht, eigenzinnig en bedachtzaam, alsof de genialiteit slechts bij vlagen het licht werd gegund. Michael Jayston vertolkte Smiley in een onverkort luisterboek en ik draaide de cassettes elke avond om bij in slaap te vallen. Toen mijn vader daarna zelf zijn werk insprak, raakte zijn intonatie vermengd met die van Guinness – wat volgens hem de reden was waarom hij niet zoveel delen van de reeks kon schrijven als hij zich aanvankelijk had voorgenomen. De externe Smiley had degene in zijn hoofd verdrongen. Veel later kwamen Denholm Elliott, Gary Oldman en anderen in verschillende settings, en ze galmden allemaal in mijn oren toen ik me aan mijn bureau zette om te kijken of ik het tien jaar tellende gat tussen *Spion aan de muur* en *Edelman, bedelman, schutter, spion* kon opvullen.

Het was alsof Smiley al klaarzat: ik was aan de late kant, maar hij had geduldig afgewacht. *Als je eindelijk zover bent, Nicholas, kunnen we aan de slag.* Mijn Smiley is die van mijn vader, maar ook de Smiley die we collectief hebben leren kennen. De oorsprong van het personage is raadselachtig en aan veel discussie onderhevig. We weten dat hij een hekkensluiter is in het sociale verkeer, dat hij academicus is en geen aristocraat, ongrijpbaar, onzichtbaar en onvergelijkbaar. Er is een stroming die Peter Guillam aanwijst als mijn vader en Smiley als een combinatie van Sir Maurice Oldfield en dominee Vivian H.H. Green, maar iedere auteur zal u vertellen dat de sleutelfiguur van een roman altijd degene is op wie ze zichzelf projecteren, hoe dat personage ook getransformeerd mag zijn. Smiley was mijn vader: het al te waakzame kind, letterlijk of figuurlijk door zijn ouders in de steek gelaten, eenzaam te midden van de menigte, die het geluk pas vond toen hij, schijnbaar door een toevalstreffer, in een omgeving vol warmte belandde. Een lichtende geest onder een grauw wolkendek: het geraamte heeft vlees en bloed gekregen door de samensmelting van interpretaties van een aantal uitmuntende acteurs. De stem was onmiskenbaar.

En Karla? De ijzeren regel luidt dat hij onkenbaar is. Karla belichaamt de ondoorgrondelijkheid van het autoritaire regime,

het onvoorspelbare geweld, de alomtegenwoordigheid, macht en invloed. Net als de haai in *Jaws* wordt hij minder afschrikwekkend naarmate je hem vaker van dichtbij ziet. En toch moet de animositeit tussen hem en Smiley een beginpunt hebben gehad. De man moet in de loop der tijd tot monster zijn verworven. Zoals iedereen weet begint Smiley in 1955 met zijn pogingen om Karla tot overlopen te verleiden, en wanneer hij daarin is geslaagd worden zijn gevoelens jegens de Russische functionaris – een van de vele gevallen – bijna collegiaal. Twee decennia later zijn ze elkaars spiegelbeeld geworden, symboliseren ze het verval van het ene imperium en de verstikkende meedogenloosheid van het andere. Wat is er in de tussentijd gebeurd? Dat zullen we in dit boek ontdekken.

Welbeschouwd draaien de Smiley-verhalen natuurlijk niet om spionage. Het Circus was de verbeelding van inlichtingenwerk, dat voor veel mensen – of ze het beseffen of niet – de Koude Oorlog gestalte gaf. Dit was het ruwe, meedogenloze en geloochende terrein waarop Smiley opereerde, omheind door de dreiging van nucleaire vernietiging, bevochten door een mozaïek aan landen, meegesleurd in een conflict tussen twee grootmachten dat uiteindelijk niet te winnen viel omdat de zege in de ware betekenis van het woord in een volslagen andere arena lag. De romans waren zowel een momentopname van die periode als een venster op de ziel. Succes, zo werd geïmpliceerd, behaalde je op heel andere vlakken: het vinden van menselijkheid in de gestolde beelden, streven naar een betere wereld, trachten zachtaardig te zijn in een wereld die de hardvochtigen bevoordeelde. De latere boeken van mijn vader zijn onomwonden en expliciet politiek, maar uit de Circus-verhalen spreekt evenveel woede – ze beperken zich alleen niet tot een enkel doelwit. De Koude Oorlog zoals we die kenden is voorbij, dus *Aartsvijand* kan uiteraard geen weergave van het heden zijn. Tegelijkertijd is er nooit eerder zo'n dringende nood aan compassie geweest – zij het met gedoodverfde vijanden, vluchtelingen, toekomstige generaties of onszelf. Waar historicus Eric Hobsbawn stelde dat de twintigste eeuw maar kort heeft geduurd, zou je ook kunnen aanvoeren dat we nog steeds wachten op het eind ervan.

In dat opzicht is Smiley opnieuw de bepalende protagonist. Zijn levensloop is – om het zacht uit te drukken, zoals hij zelf ongetwijfeld zou doen – ietwat vaag. Hij werd geboren in 1907 (*Telefoon voor de dode*), tenzij het in 1917 was (wat ogenschijnlijk wordt geïmpliceerd in *Edelman, bedelman, schutter, spion*). Maar hij is ook van dezelfde generatie als Karla, die in 1904 als keukenhulpje in een buffetrijtuig werkte (eveneens in *Edelman, bedelman, schutter, spion*) – waarmee je zou kunnen berekenen dat hij tegen het eind van de jaren 1890 ter wereld moet zijn gekomen. En zo gaat het de hele tijd: wat ons zo-even nog helder voor de geest stond, blijkt opeens een schim in de nevel te zijn.

Allemaal leuk en aardig, maar hoe zit het nu concreet? Waarom verspringt Smileys geboortjaar? Vermoedelijk omdat mijn vader niet bewust aan een reeks bouwde. De ambachtsman die er eer in stelde een wereld feilloos te construeren was ondergeschikt aan de kunstenaar die verhalen vertelde om gevoelens op te wekken. Kijk je nauwkeuriger, dan ontdek je echter nog iets anders: de cruciale data in Smileys bestaan verschuiven omdat zijn leeftijd in de hele reeks hetzelfde blijft. Smiley is ergens in de vijftig zoals Sherlock Holmes in Baker Street woont of Poirot een Belg is. *Aartsvijand* volgt daarom de regel van de continuïteit: komt het natuurlijk over? Is dit de oude, vertrouwde Smiley? Kunt u na dit boek naadloos de toekomst in met *Edelman, bedelman, schutter, spion* of terug naar het verleden met *Spion aan de muur* en is het Circus daarin herkenbaar? Om dat te bereiken, moest ik me laten meevoeren door de stroom van gebeurtenissen en accepteren dat bijzaken soms variëren: het moest een logisch geheel vormen, ook al zijn de details niet volkomen identiek – wat ze, hoe je het ook wendt of keert, ook simpelweg niet *kunnen* zijn. De perfectionist in me sputtert. De schrijver in me juicht. Het verhaal komt op de eerste plaats, de details moeten zich daarnaar schikken. Ik heb me gericht op het creëren van een boek met een kop, een romp en een staart. Het is de bedoeling dat het u raakt, u meesleept en ervoor zorgt dat u na het dichtslaan naar meer verlangt.

Laten we eens kijken of dat is gelukt.

Proloog

Prachtig was hij, de ongetemde jongen die handenklappend op de tafel in het midden stond. Hij had de ogen van een aardse heilige als Franciscus, zou Frau Möller zich later herinneren, of van een groot denker als Galileo. Hij was haar opgevallen zodra hij haar kleine alkoof bij de ingang was gepasseerd. Frau Möller hoefde geen toezicht te houden op de leden van de jeugdvereniging. De Partij eiste uitdrukkelijk dat de jongeren alles zelf regelden. Er moest ruimte worden geboden voor zelfontplooiing en culturele ontwikkeling, en muziek was daar een onderdeel van. Als zulke bijeenkomsten uitmondten in wanorde en ongepast gedrag – als ze niet strikt verliepen zoals het comité zich had voorgesteld – dan was dat niet haar verantwoordelijkheid. De garderobe bewaken en afsluiten, dat waren haar taken. Verder ging haar rol niet.

Maar de jongen had haar aandacht getrokken omdat hij zo mooi was. Hij leek haar geen Duitser; zo zag hij er niet uit. Als ze moest raden, zou ze zeggen dat zijn afkomst verder naar het oosten lag, misschien wel in Odessa. Hij had een scherp belijnd gelaat met brede kaken en hoge jukbeenderen, wat ze met een oosters uiterlijk associeerde. Zijn schoonheid oversteeg het fysieke, zijn etherische uitstraling was zeldzaam bij mannen en daarom des te frappanter. Ze had het eerder gezien – tot haar spijt, want het karakter van zulke mooie mannen stelde vaak weinig voor doordat ze vrijwel nooit ‘nee’ te horen kregen. Iedereen ging eerbiedig voor ze opzij en bediende ze op hun wenken, bijna gedwongen door de schoonheid zelf. Hoewel diezelfde schoonheid bij sommigen juist agressie opwekte. Ook dat had Frau Möller gezien.

De muziek viel vanavond tegen. Er trad een nogal amateuristische band op, die halsoverkop was binnengehaald als vervanging voor de geboekte – waarschijnlijk niet veel betere – Joegoslavische

groep die niet was komen opdagen. Drugs, had Frau Möller opgevangen, hasjiesj in een gitaarkoffer. Dat had je met muzikanten, er was altijd wel wat.

Maar het had de jongen niet kunnen schelen of de muziek goed of slecht was. Hij wilde gewoon plezier maken en sleepte iedereen moeiteloos mee in zijn enthousiasme. Hij klapte mee met de matige gitarist totdat anderen invielen, hij spoorde de band aan om gewaagdere nummers te spelen; hij begon te heupwiegen en koos een knap meisje als danspartner, en even later stroomden alle jongens toe, gevolgd door alle meisjes. Hij bestelde dure drankjes, klom op de lange tafel midden in de refter en stampte met zijn voeten. Het bier in het glas in zijn hand spatte over zijn half openstaande overhemd, zodat hij er even zedeloos en ziltig uitzag als de uit zee oprijzende Aphrodite in de grote zaal van het staatsmuseum. Pas toen de hele groezelige caverne pulseerde als een kloppend hart was hij tevreden geweest. Hij liet zich wijldbeens in een fauteuil vallen en observeerde de beestenboel die hij had ontketend. Frau Möller had zelfs gemeend tranen in zijn vurige ogen te zien.

Op het hoogtepunt van het feest waren er drie mannen verschenen – ernstige mannen, ouder en gespeend van humor. Ze hadden geen acht geslagen op het losbandige gedrag in de zaal, ze waren alleen geïnteresseerd in de jongen. Ze wenkten hem om hem iets te vertellen, en hij leek niet te schrikken. Hij knikte: natuurlijk, hij zou met alle genoeg meegaan. Hij had ze al eerder verwacht. Wilden ze misschien eerst nog iets drinken? Waarop ze tot haar verbazing ja hadden gezegd, ze hadden met zijn vieren iets gedronken. Daarna waren ze rustig vertrokken. Op weg naar buiten had de jongen nog een grapje tegen haar gemaakt, waarvan ze zich alleen de clou herinnerde: ‘Uiteraard, *Mutti*, want tot nu toe was alles naar volle tevredenheid!’

Waarop hij lachend de februarikou in was gestapt.

I

Onderweg naar het kantoor van Bánáti & Clay, waar haar baas, Bánáti zelf, zich ontfermde over de carrière van Londens mindere literaire goden, kreeg Susanna Gero de indruk dat de stad pas nu uit een diepe winterslaap ontwaakte. Vanaf Primrose Hill zag ze mensen achter de gele ramen van appartementen en huizen aan hun dag beginnen. Laag boven de wijk St Pancras deed de zon een dappere poging om door te breken. Het weer kon ermee door, om haar moeders favoriete denigrerende uitdrukking te gebruiken. Veel dingen konden ermee door en ze waren geen van alle een haar beter dan deze maandagochtend.

Eenmaal op Ormonde Terrace was ze gedwongen kleinere stappen te nemen. Dat was de tol die je betaalde voor het uitzicht vanaf de heuveltop: je moest ook weer naar beneden, en zelfs op haar platte schoenen was dat een hachelijke onderneming. Licht achteroverhellend en met gespreide armen schuifelde ze over het glibberige pad, hopend dat er niemand naar buiten keek en haar aanzag voor een uit de London Zoo ontsnapte pinguïn – de dierentuin lag nog geen kilometer verderop. Ze was de eerste helft van haar leven elke winter door de sneeuw naar school gebaggerd, ze liet zich nu niet dwarsbomen door wat modder.

Susanna verwachtte Bánáti al op kantoor aan te treffen, aan het middelste bureau, met het hare links daarvan en een derde rechts. Maar de buitendeur bleek nog op slot te zitten en ze moest zelf het licht aandoen. Meteen werd ze bekropen door een onbehaaglijk gevoel. Bánáti was altijd vroeg uit de veren – het leger, had hij uitgelegd – en voerde dan een reeks bespottelijke, door een Zwitser verzonnen oefeningen uit. Daarna dronk hij koffie, at hij eender wat de bakkerij in de winkelstraat had laten bezorgen en dook dan in de manuscripten; postzakken vol met

voornamelijk inzendingen van schrijvers die hoopten onder zijn vleugels te mogen debuten. Het kantoor was net zo onberispelijk als de postzakken enorm waren, dankzij mevrouw Wright, een Engelse dame op leeftijd die driemaal per week 's avonds kwam schoonmaken, waarbij ze heel traditioneel een doekje om haar hoofd droeg, met de strik bovenop. Als Susanna 's ochtends binnenkwam, lag er stevast een stapel afgekeurde manuscripten rechts op zijn bureau om te repatriëren, en slechts heel af en toe een stapeltje links om nader te beoordelen. Daartussenin stond dan de twintig bij vijfentwintig centimeter grote portretfoto, Bánáti's enige persoonlijke toets. De afdruk was ouder dan de moderne lijst, en de aanwezigheid fungeerde als een soort lees-teken in zijn inwendige monoloog: dit heb ik afgerond, nu mag ik uitrusten – maar niet te lang, want de literatuur slaapt nooit. En als Susanna de volgende ochtend arriveerde, bespraken ze de kandidaten.

‘Wat vind jij van onze mevrouw Chancellor? Heeft ze het in zich?’ of: ‘Kan het iets worden met onze meneer Simmonds? Zullen we hem toelaten tot het heiligdom?’

‘Nee,’ had ze op dat laatste resoluut geantwoord, want dit was al de derde offerande van Simmonds, en de kwaliteit werd steeds bedroevender. Maar mevrouw Chancellor was niet al te slecht, gaf ze toe.

Het enige wat ze vanmorgen op het bureau aantrof waren de foto en een zacht potlood, Bánáti's voorkeursinstrument bij het redigeren, wachtend tot het te wapen werd geroepen. De ordelijkheid was slechts schone schijn. Onder het bekraste groenleren blad heerste chaos. In de naar boenwas ruikende laden lagen behalve nog meer potloden allerlei andere spullen; een allegaartje van manchetknopen, koekblikken en losse koekjes, pepermuntjes, reservesokophouders, schoensmeer, leesbrillen, een nietmachine, bonnen en rekeningen en een afgesloten geldkistje, zwaar van de munten, waarvan hij de sleutel was kwijtgeraakt.

Hoewel ze haar jas nog aanhad, rilde ze van de kou. De mist was tot hierbinnen doorgedrongen, onzichtbaar maar bijtend op de randjes van haar voortanden. Ze voelde de aandrang rechtsom-

keert te maken en weer naar buiten te gaan, overal liever dan hier, en zoals altijd was er geen harde grens tussen gedachte en daad. Dat onderscheidt de ontheemden van de anderen: het scherpere bewustzijn van de noodzaak om te vluchten. Je vraagt je niet af of het wel nodig is. Als het achteraf onnodig blijkt, kun je altijd weer teruggaan. Je neemt de benen, je blijft lopen terwijl de wereld achter je wordt afgebrand. Aan de rand van het dorp staat een open boerenvrachtwagen en je kijkt in het uitdrukingsloze gelaat van de bestuurder met zijn onopgestoken Bulgaarse sigaret als in de loop van een onverschillig vuurwapen. Dist je leugen op: mijn familie zit in Tatabánya, in Győr. Ik moet naar huis. Het doet er niet toe of hij je gelooft, zolang hij later maar kan *zeggen* dat hij je geloofde. Je deelt de bijrijdersstoel met zijn rubberlaarzen en drankflessen, passeert in de modder weggezonden auto's en hobbelt over de groefsporen van Russische tanks. Naar dat dorp, daar moeten ze nu zijn, en anders in dat dorp. De dag vloeit over in de nacht en je stuit op een wegversperring van patriottische boeren met patriottische geweren, maar welk patriottisme? Bij welk Hongarije horen ze? Er zijn er zoveel. Ze kennen de bestuurder, Mihály. Als hij zegt dat je zijn nichtje bent, weten ze dat hij liegt maar is alles in orde. Ze lachen: die Mihály boft maar. Vlak bij Fertőd stap je uit, zijn lippen vluchtig op je voorhoofd als een heilige zegening en hij wijst welke kant je op moet, zijn adem een rookwolk. Treurige ogen die je nakijken, het paleis op de achtergrond. De laatste kilometers te voet, tussen de bomen door de grens over, je bestemming bereiken zonder het te beseffen, zodat je je nog steeds verschuilt en schrikt van elke schaduw totdat een man in Oostenrijks politie-uniform je tegenhoudt en je huilt, huilt, huilt op zijn verbaasde schouder, tegen zijn ruwe wollen revers. Mihály nooit meer zien, nooit proberen hem te vinden omdat hij daar ellende mee zou krijgen. Je moeder schrijven en een bericht ontvangen: ze is gearresteerd, samen met je vader. Wachten, wachten, wachten op nieuws over hun vrijlating, tot je vergeet dat je wacht en gewoon doorleeft.

Ze keek naar haar weerspiegeling in het raam. *Je bent drieëntwintig, geen zestien meer.* De ruit past naadloos in het kozijn, het

glas is op de juiste maat gesneden en van degelijke kwaliteit. Dit is Londen, niet Boedapest. Het is 1963. Je hoeft hier niet weg.

Susanna pakte het doekje en het koperen sleuteltje van de vensterbank en liet de lucht uit de radiator ontsnappen, luisterde naar het gegorgel, trok vlug haar hand weg voordat het hete water uit het ventiel stroomde. De warmte maakte het lege kantoor minder naargeestig, en de zon stond inmiddels hoog genoeg om de zestig-wattgloeilampen te overtroeven. Ze zette koffie op het kookplaatje en pakte een willekeurige stapel manuscripten van het derde bureau – de plek van Clay, die nooit werd gebruikt omdat het personage uitsluitend een krijgslist was. Met een dubbele naam op de gevel, zo beweerde Bánáti, werd een agentuur hoger aangeslagen, zeker als de zwierigheid van de Midden-Europese werd gecompenseerd door de nuchtere degelijkheid van een Angelsaksische.

Ze pikte blindelings drie inzendingen uit de stapel – nooit van boven naar beneden werken, dan verwerp je wat onderop ligt omdat het het laatste is waar je aan toekomt, of je overschat het omdat je al zo diep gedolven hebt – en legde ze apart. Ze liep naar Bánáti's onbemande bureau.

De foto lag op zijn rug alsof hij er van bovenaf naar had staan kijken. Of het verleden dat hij met deze mensen deelde vanochtend voor hem was opgedoemd. Of nee, niet vanochtend. Hij moest na haar vertrek gisteravond zijn teruggekomen. Misschien deed hij dat wel vaker en had ze daar nog nooit sporen van gezien. Maar haar intuïtie fluisterde haar in dat dit gedrag nieuw was en op een probleem wees. En precies op het moment dat ze die conclusie trok, werd er op de deur geklopt.

Susanna had haar smoes paraat: de heer Bánáti is niet aanwezig. Familieomstandigheden. Ze had geen idee of hij familie had. Ze nam aan van wel: de vrouw en de jongen op de foto, al had hij nooit over ze gesproken. Door zijn naam nam ze ook aan dat hij net als zij Hongaars was, dat hij door haar flinterdunne dekmantel heen had geprikt – het weglaten van de 'z' uit 'Zsuzsanna' – en haar op grond daarvan had aangenomen. Maar er werd nergens met een woord over gerept. In dat stilzwijgen hadden ze, vond

zij, het soort genegenheid ontwikkeld dat voortkomt uit het ontbreken van zwaardere verplichtingen, zodat ze beiden voor de ander een toevluchtsoord waren voor lastiger kwesties. Ze praatten niet over het land van herkomst of de reden waarom ze daar niet meer waren. Iedereen had zijn redenen en het was dom om te denken dat die hetzelfde waren.

Ze opende de deur. ‘Goedemorgen.’

‘Goedemorgen,’ zei de man die er stond. Hij glimlachte, zij glimlachte terug. De uitwisseling van beleefdheden ging hun moeiteloos af, waardoor Susanna het gevoel kreeg dat ze samen-spanden om de schijn te wekken dat alles was zoals het hoorde te zijn, ondanks het lege kantoor achter haar en zijn onvermijdelijke teleurstelling wanneer hij zo meteen naar de heer Bánáti zou vragen of informeerde of zijn manuscript gunstig was beoordeeld. Ze waren er nog niet aan toegekomen, zou ze dan antwoorden, en ze zou zijn naam noteren en beloven het boven op de stapel te leggen. Misschien zou ze dat ook werkelijk doen of misschien had Bánáti het al afgewezen. Het was allemaal niet zo bijzonder: een doorsnee dag.

Maar toen doorbrak hij de gelederen en pleegde het ultieme ver-raad jegens hun ontluikende samenzwering. Zijn blik gleed vorsend over haar gezicht en op het moment dat tot haar doordrong dat hij degene was die ze daarstraks door het raam had gezien en haar wel-iswaar prille maar feilloze vrouwelijke intuïtie haar waarschuwde dat ze met een gecompliceerde oudere man te maken had, zag ze de bom achter zijn ogen ontploffen. Ogenschijnlijk buiten zijn wil om kwam zijn hand schutterig omhoog; zij pakte hem vast, voelde de ruwe huid van zijn vingertoppen en besepte dat dit iemand was die, zoals Bánáti het noemde, ‘eerlijk werk’ deed. Ze staarden elkaar aan met een onverholen, on-Engelse nieuwsgierigheid, alsof een diepere intimiteit tussen hen niet alleen onvermijdelijk was maar in zekere zin al had plaatsgevonden. Goddank draaide het niet om seks. Ze bespeurde geen zweem van romantische ambitie in zijn houding of uitdrukking. Het was veel verontrustender en misplaatster: een koortsachtig verlangen dat de wellust oversteeg en het angstaanjagende gebied van de overtuiging raakte.

Hij had een gedrongen postuur en rook naar Ropotamo-sigaretten, de onmiskenbare geur bereikte haar neus toen hij zijn hand naar haar uitstak en hem meteen weer terugtrok, er even mee wapperde en hem toen tegen zijn borst legde, alsof hij zelf ook niet begreep waarom hij het deed en aarzelde om het te herhalen. Het was dezelfde besluiteloosheid die haar aandacht had getrokken toen ze bij het koffiezetten had gezien dat hij van de bushalte overstak naar de slager, doorliep naar de kiosk en uiteindelijk daarvandaan weer terugging naar de bushalte. Terwijl de koffie pruttelde, had ze zijdelings gevolgd hoe hij telkens rechtsomkeert maakte, zich verwijderde en dan weer naderde, en daarbij beurtelings de lucht, de grond en de gezichten van voorbijgangers afspeurde alsof daar het antwoord lag op wat het ook was dat hij zocht, met blikken zo indringend dat de mensen met een boog om hem heen liepen, als vrome kerstdienstbezoekers die een zwerver ontwijken.

Op een zeker moment had hij zich schijnbaar verlamd van vermoeidheid tegen een muur laten zakken en naar zijn schoenen gestaard: donkere, eenvoudige schoenen die bij de sigaretten pasten, net als de degelijke maar sobere broek. Over zijn kromgebogen schouders hing een dichtgeknoopte, kleurloze jas tot op zijn knieën. Het tenue werd gecompleteerd door een potsierlijk loden hoedje, waarschijnlijk Oostenrijks, want het zag er duur uit. Een afgetobde, terneergeslagen man van tegen de zestig, met een verweerd Slavisch gezicht waar het overgeërfde leed vanaf droop. Hij deed haar denken aan de oude mannen in de koffiehuisen die zich nog steeds beklagden over het Beleg van Boeda in 1541.

En nu strengelden de handen met de eeltige vingers en de door jicht of boksen opgezwollen knokkels zich opgewonden ineen.

‘Jij bent Ana, je moeder heette Cintia en je grootmoeder Eniko, en in een ander leven was ik je vader, en jij bent een teken van God.’ Nu dat hem van het hart was, keek hij haar verwachtingsvol aan.

Ze wist zo gauw geen gepaste reactie. Dat zij Ana was, zou misschien kunnen kloppen, maar met haar moeder en grootmoeder zat hij ernaast. Of ze een teken van God was, zou ze niet met

zekerheid kunnen zeggen, al had ze grote reserves. Ze begon hem tegen te spreken, maar al bij haar 'Nee, ik...' wierp hij zich tot haar grote verlegenheid op de grond en vormde met zijn gespreide armen een kruis, als een pelgrim die mijlenver had gereisd om de heilige relikwie te aanschouwen die zij was.

'Miki!' riep hij in het versleten, donkergroene tapijt vol motenvangers. 'Ik ben Miki. Ik ben hier om jouw meneer Bánáti te doden in opdracht van een hoge functionaris van het Dertiende Directoraat van het Comité voor Staatsveiligheid van de Unie van Socialistische Sovjetrepublieken. Maar ik ben tot bezinning gekomen. Ik ben Miki, en God heeft me verkondigd dat ik niet meer zal moorden.'

Wat ze vervolgens had gedaan – dat had Toby Esterhase haar later duidelijk gemaakt, alsof ze het zelf niet beseftte – was volslagen krankzinnig. Achteraf bezien kon ze alleen maar concluderen dat het al in het verschiet had gelegen sinds de nacht waarin ze Boedapest was ontvlucht, en het nu eindelijk zijn klauwen in haar had geslagen. Uiteraard had ze de politie kunnen bellen. Of ze had op zijn minst van Miki kunnen eisen dat hij zelf de voorbereidende stappen ondernam en zich pas daarna weer bij haar meldde. Als doorgewinterde buitenlandse spion kende hij ongetwijfeld allerlei manieren om zichzelf aan te geven; haar inmenging met de onderliggende omstandigheden was nergens voor nodig.

Toch zei ze tegen Miki dat hij moest blijven waar hij was – ze vroeg hem zelfs binnen te komen en bood hem een stoel aan. Als hij zich nuttig wilde maken, suggereerde ze, kon hij wat van de achterstallige manuscripten lezen. Vervolgens stapte ze naar buiten, draaide de kantoordeur op slot en beende binnen een kwartier naar het statige appartementencomplex waar Bánáti woonde. Ze was woest op hem omdat hij haar nooit had verteld dat er zulk gevaar kon loeren, in de uitgeversbranche nota bene. Ze was vastberaden hem de huid vol te schelden – zodra ze zich ervan verzekerd had dat hem niets mankeerde. Om redenen die ze zelf niet kon verklaren zou ze niet kunnen verkroppen dat hem iets overkwam.

Er hing een reservesleutel aan de sleutelring van kantoor en de portier kende haar van de incidentele recepties die Bánáti organiseerde voor uitzonderlijk prominente cliënten. Toen ze op de derde verdieping uit de lift stapte, bleek er geen licht te branden; de dag sijpelde alleen in de oost-westgang naar binnen. Ze liep naar nummer 6 en klopte aan. Geen reactie. Ze klopte nog eens, wat harder, en vroeg zich af of Bánáti alleen was of verwickeld in een privékwestie. Hij had een volle sociale agenda en leek bovenmatig geliefd bij een categorie Engelse vrouwen van boven de dertig die streefden naar het predicaat 'bohémien'.

'Meneer Bánáti!' riep ze. 'Het spijt me, ik ben het, Susanna Zsuzsanna Gero van kantoor. Het is dringend. Het kan helaas niet wachten. Hoort u me?' Toen het nog steeds stil bleef, riep ze erachteraan: 'Ik kom naar binnen.'

Ze telde tot vijf en stak de sleutel in het slot, wachtte nog vijf seconden in de hoop dat er toch werd opengedaan en draaide hem toen om. De deur ging soepel open.

Er doemden allerlei beelden voor haar op. Bánáti slapend op de bank, in zijn ondergoed, met sokken en sokophouders die onder de deken uit staken. Bánáti naakt, op weg naar de deur. Bánáti met een gat in zijn wang, zoals de oude man langs de weg tussen Csorna and Kapuvár. Gewurgd, gestoken, opgehangen, vergiftigd, verbrijzeld: Bánáti als martelmuseum, al had ze geen flauw idee voor welke zonde hij straf zou verdienen. Het verspreiden van liederlijke quasi-erotische literatuur. Foute grappen op feestjes. Misdaden tegen de proletarische waardigheid, vooral die van hemzelf. Want dat hij een proletariër was stond buiten kijf. László Bánáti kwam niet uit een deftige wijk; hij kwam niet eens uit de stad. Hij had haar verteld dat hij op het boerenland was opgegroeid en dat geloofde ze ook. Als kind was ik graatmager, had hij gezegd terwijl hij op zijn buik klopte. De oogst viel elk jaar weer tegen.

Ze trok haar schouders op, klaar om zich af te wenden van een lijk of een onverwacht blote werkgever, en stapte de drempel over.

Even weifelde ze of ze haar schoenen uit moest doen. Er stond een mand met gastenpantoffels bij de deur, van wol en met leren

zool. Hoempaslofften. kerstslofften. Ze liet ze links liggen.

Grauw winterlicht door moderne ramen op het zuiden. Wit tapijt zonder bloedvlekken. Geen modder of zware afdrucken in het hoogpolige kleed. Geen middelbare voeten die over de witeren bank met chromen poten hingen. Bijpassende stoelen, drie zwarte en twee witte. Geen rode spetters. Geen rondslingerende lingerie. Een lange bar van donker hout om aan te ontbijten of cocktails aan te drinken, of allebei. Bánáti was trots op zijn nieuwerwetse meubels. Hij ging graag met zijn tijd mee. Alleen schone glazen. Geen geopende fles champagne. Geen ijspriem.

In de vensterbank een asbak van dik bruin glas, ongebruikt. Een zilveren serveerplateau opgebouwd uit zes verfijnd gegraveerde schaaltes, met nootjes en olijven erin. Tijdschriften variërend van exclusieve bladen in glansdruk tot primitief gestencilde intellectuele uitgaven. Ze riep nog eens, al verwachtte ze geen reactie meer.

Een vlaag van beweging in de lucht. Ze bleef abrupt staan en spitste haar oren. Het geritsel dat klonk was zo vaag dat het amper een geluid mocht heten.

Wat deed ze hier eigenlijk? Ja, ze kwam Bánáti waarschuwen. Maar als ze Miki op zijn woord geloofde, waarom moest Bánáti dan gewaarschuwd worden? De bron van het gevaar zat aan haar bureau, in de ban van een of andere pathologische religieuze openbaring. Tenzij Russische huurmoordenaars, zoals degenen waarover ze als meisje had gehoord, niet alleen, maar in groepjes opereerden. In dat geval kon er nu ook een – of meer dan een – in huis zijn en had ze een domme beslissing genomen.

Weer dat geritsel, uit de kamer ernaast. Ze moest hier weg. Naar buiten, hulp zoeken. Onderduiken, het aan anderen overlaten om Miki's probleem op te lossen, het aan anderen overlaten om Bánáti te vinden, levend of dood.

Toch zette ze door. Er streek een vlaag kou over haar armen en nek. Hij heeft een kat. Een hond. Het is een inbreker, iemand die hier geen enkel verband mee heeft. Het is mijn verbeelding.

Ze opende de slaapkamerdeur en smoorde een kreet bij het zien van een lange gestalte net voorbij de drempel, met Bánáti's hoed en Burberry-jas. Ze deinsde achteruit, struikelde bijna,

stootte haar elleboog tegen de deurpost en kermde, om pas toen de belager te herkennen als kapstok.

Nog natrillend stapte ze naar binnen.

Het raam stond op een kier van zo'n vijftien centimeter, de jaloezieën deinden op het ritme van de wind. Het bed was beslapen en gladgetrokken. In het midden van het donzen dekbed zat een rechthoekige deuk: van een doos, of meer waarschijnlijk van een koffer.

Ze speurde om zich heen. Bánáti's ordelijkheid op kantoor was slechts schone schijn. Er moest hier ergens een plek zijn – een kast, een kamer, een lade – waar zijn onvoltooide gedachten en ingevingen lukraak neer waren gegooid. Of misschien had hij een briefje achtergelaten.

Aan de overkant van de gang zat een studeerkamertje. Ze ging aan het bureau zitten en trok alle laden open. Dezelfde warboel als op kantoor: pennen, chocolade, oude brillen. Een zijden das die een schrijver hem voor zijn verjaardag had gegeven. Een berg onbeschreven ansichtkaarten uit toeristische oorden, die Bánáti liever gebruikte dan de blanco exemplaren wanneer hij iemand een boek toezond om te beoordelen. Nog een afdruk van de foto in een identieke lijst. Nog meer potloden.

En, bijgehouden door een elastiekje: een bundeltje brieven in het Frans, afgestempeld in Wenen, geadresseerd aan de heer László Bánáti te Londen.

Ze klemde ze tegen haar borst en stooft het appartement uit.

Nog geen uur daarna beklom Susanna de glibberige stenen treden van een hoekpand in West Hampstead, met Miki in haar kielzog. Hij vergaapte zich aan de potvarens alsof ze Buckingham Palace evenaarden. Ze had het vermoeden dat hij niet helemaal goed bij zijn hoofd was, en op weg hierheen, eerst lopend en toen zittend op het onderdek van een schuddende rode dubbeldekker, met László Bánáti's brieven tegen haar borst geklemd, had ze zichzelf herhaaldelijk afgevraagd of ze gewoon nee tegen hem moest zeggen. Nee tegen religieuze openbaringen en Russische spionnen, nee tegen ongewenste herinneringen, nee tegen zijn potsierlijke

hoedje. Maar de band waarop Miki zich beriep mocht dan nog zo imaginair en pathetisch zijn, ook zij voelde hem. De Britten spraken over ballingen, je leefde immers in vrijwillige ballingschap. Het Hongaarse woord was *menekült*, ‘zij die vluchten’, en in het Duits was je een *Flüchtling*, in wezen hetzelfde en toch, in diepere zin, nog steeds een onderdaan van de natie waaruit je was ontsnapt. We zijn beiden halsoverkop ontsnapt, bedacht ze, en ze legde zich erbij neer dat dat een morele verplichting schiep.

Bánáti was verdwenen. Hij had niet gebeld. Vrijdag was hij tegen zijn gewoonte in laat op de avond op kantoor geweest, waarna hij een koffer had gepakt en ervandoor was gegaan. Achteraf besepte ze dat hij zich al een paar dagen verstrooid had gedragen, alsof hij had geweten dat Miki zou komen. Van het vluchtige, ongepaste doornemen van zijn zakencorrespondentie was ze niet wijzer geworden, er lag niets bijzonders in zijn prullenbak of bureauladen. En het zware geldkistje – bespottelijk omdat het definitief op slot zat maar geruststellend door het gewicht, alsof de hele geheime structuur van Bánáti & Clay gestut werd door een fundament van goudstaven – was onvindbaar.

Miki had haar doorzoekingen gadegeslagen met het beleefde geduld van een oude rot in het vak die een amateur de eerste stapjes in het veld ziet zetten. Door die houding was ze even verkrampd bij het idee dat hij misschien toch nog op jacht was, dat hij haar met deze vernuftige list gebruikte om Bánáti te traceren. In dat geval moest hij zich inmiddels realiseren dat hij aan het verkeerde adres was, want ze had overduidelijk geen flauw idee wie Bánáti eigenlijk was, waar hij naartoe kon zijn of hoe ze hem kon opsporen – wat betekende dat Miki de getuige van zijn gestrande missie zo meteen het zwijgen zou moeten opleggen. Maar daar maakte hij geen aanstalten toe: hij zat gedwee tegenover haar in de gedessineerde viltfauteuil te wachten op haar volgende opdracht. Als Faust riep ze hem aan: *In naam van Ana, die ik niet ben, en haar moeder, die wijselijk een andere echtgenoot heeft gekozen, en haar grootmoeder, die ongetwijfeld ook haar eigen opvattingen had: voer mijn bevelen uit.* En hij gehoorzaamde, tegen alle logica in.

Ze was hier niet tegen opgewassen – constant op haar hoede

zijn en schrikken van elke schaduw – niet meer en misschien wel nooit. Als ze verstandig was, zou ze nu hulp zoeken. Ze moest iemand in vertrouwen nemen, en Bánáti was uiteraard niet beschikbaar. Ze had iemand nodig die haar zou steunen.

Naar Broomsleigh dan maar, had ze besloten. Het hoekpand van rode baksteen huisvestte het Adams Secretarial Agency, waar Genevieve Adams aan het roer stond. De kleine, hoekige non-conformiste bracht al twee decennia orde aan in het leven van de notabelen, met de heldere standvastigheid van een eenvoudige pendule. Zo had ze voorheen het kantoor van een bisschop even scrupuleus bestierd als dat van een industriemagnaat. Twee magistraten van het hooggerechtshof hadden niet kunnen functioneren zonder haar magische agendabeheer, en toen een van hen tot lid van het Hogerhuis was benoemd, had hij haar nog vijf jaar aangehouden, tot een val van zijn paard tijdens een staatsceremonie een streep onder zijn carrière had gezet. Bij testament was juffrouw Adams vervolgens verantwoordelijk geweest voor de pensionering van het dier, totdat ook dat retour afzender was gegaan. Tegenwoordig was ze gespecialiseerd in het uitbesteden van discrete administratieve krachten, opgeleid tot een niveau dat zij als toereikend beschouwde. Ze nam niet alleen Britse meisjes aan die waren weggelopen uit gezinnen die het niet goedkeurden dat een jonge vrouw studeerde of werkte, maar ook inwijkelingen met het stof van de reis nog aan hun schoenen.

Ergens op het levenspad van juffrouw Adams – waar precies was niet bekend, al varieerden de speculaties van de Londense politie tot aan de achterkamertjes van West End-theaters – had ze een compagnon verworven die in alles haar absolute tegenpool was.

Rose Jeremy was breed en gespierd, met grote handen en een dikke bos bruine krullen waarin pas sinds kort de eerste grijze haren verschenen, en als ze al een religieuze leer aanhing, dan was dat haar eigen unieke stroming. Ze rouwde om iemand, zat vaak in haar eentje uit het raam aan de voorkant te staren, maar welke herinnering of afwezige ze dan voor zich zag werd

nooit besproken. In haar verdriet was ze even onomwonden en onbeschaamd als in al het overige. Bij mevrouw Jeremy kon je terecht met persoonlijke problemen die voor juffrouw Adams te gênant waren. Ze was geheimbewaarster, hartenheelster en, als de situatie het vereiste, uitsmijster van ongewenste aanbidders.

Susanna was er een keer bij geweest: mevrouw Jeremy had de jongeman verzocht te vertrekken, eerst beleefd en toen met klem – letterlijk. Ze had hem aan zijn nekvel afgevoerd, zijn voeten hadden de grond pas weer geraakt toen ze hem op de stoep losliet. Het gerucht ging dat mevrouw Jeremy geregeld armworstelwedstrijden in kroegen won, dat ze een oorlogsonderscheiding had, en dat Jeremy vroeger haar voornaam was geweest. Of daar iets van waar was deed er feitelijk niet toe.

Juffrouw Adams hielp je aan het werk en er was geen samenraapsel van papieren, geen netelige kwestie van reglementen of etiquette, hoe complex ook, die ze op den duur niet wist te ontrefelen. Maar mevrouw Jeremy kon vragen beantwoorden die je eigenlijk niet durfde te stellen, en in haar nabijheid werd wangedrag – hoe triviaal of algemeen aanvaard ook – niet getolereerd.

Op de tussenverdiepingen bood het uitzendbureau onderdak aan ongehuwde meisjes. Als voormalige pupil en bewoonster was Susanna altijd welkom. Ze had de sleutel nog, maar als je iemand meebracht was de regel dat je aanbelde. Mannelijke gasten waren in theorie onder alle omstandigheden verboden, al werd dat dictaat alleen streng gehandhaafd als de man in kwestie een ongewenste gast was. Susanna beschouwde Miki niet zozeer als gast als wel een verkeerd bezorgd pakket of een onberekenbaar oppasdier waarmee ze was opgezadeld, maar voor de zekerheid belde ze toch aan.

De deur ging open, en de glimlach van mevrouw Jeremy verflauwde geen moment terwijl ze haar blik over Miki heen liet glijden, van het gegroefde gelaat naar de donkere schoenen naar iets ongedefinieerds onder zijn rechterarm en iets anders onder zijn knie, en ten slotte zijn knoestige handen.

‘Ja?’ zei mevrouw Jeremy.

‘Hij hoort bij mij. Hij kan geen kwaad,’ zei Susanna, wat na-

tuurlijk niet te garanderen viel, maar voorlopig ging ze ervan uit dat het klopte.

‘Ik ben Miki, ik...’ begon Miki, en Susanna legde haar hand op zijn schouder voordat hij eraan kon toevoegen dat hij een huurmoordenaar was die een nieuwe baan zocht, en dat zij een teken van God was.

Met haar bruine ogen nam mevrouw Jeremy hen beurtelings op, beoordeelde de afstand tussen hen en speurde toen Susanna’s gezicht af op verhulde angst. Uiteindelijk zuchtte ze. ‘Een zwak voor aanlopertjes, hè?’

‘Ja,’ beaamde Susanna, blij dat het hardop was gezegd. ‘Een zwak voor aanlopertjes.’

Het schakelbord in de westvleugel van het hoofdkwartier van het Circus werd van zes uur ’s ochtends tot twaalf uur ’s avonds bediend door de sectie Huishouding. ’s Nachts viel het onder de verantwoordelijkheid van de piketwachter. Via deze ruimte werden inkomende en uitgaande gesprekken doorgeleid, met uitzondering van het toestel op het bureau van Control, een directe lijn naar het Ministerie en in oorlogstijd naar Downing Street. In crisissituaties – die het afgelopen decennium in overmaat had voortgebracht, van Suez tot Cuba en alles ertussenin – zaten er soms wel twaalf telefonisten. Doorgaans waren het er maar vier.

Volgens het register nam Lily Rippon om 13.05 uur een oproep aan naar een van de nummers die de Posterijen welwillend aan het Circus hadden toegewezen, maar die zelfs binnen de eigen dienst bij fictieve firma’s in het noorden leken te horen.

‘Anderson Ltd?’

‘Ik wil mevrouw Kemp spreken,’ zei een vrouw. ‘Het gaat over een vriend van ons.’

‘Ik verbind u door,’ zei Lily, ‘maar geeft u me even uw nummer voor het geval dat de verbinding wegvalt.’ Ze noteerde het; als de vrouw zich aan het script hield, was dat haar identificatiecode en zouden haar werkelijke naam en adres op een aparte lijst te vinden zijn. Ze zette haar microfoon uit en zocht ze op. *Kemp = sectieleider. Vriend = mogelijke Russische betrokkenheid.*